

בְּכִי נֶכְטִי

פִּטְגִים וְהִלְכוֹת בְּרָכוֹת

הרב ארנון אהרונ'י

תלמידים חביבים ויקרים!

הכרת הטוב היא ערך מוסרי בסיסי מיוחד בחינו. חז"ל (ברכות לה) מסבירים שזו גם הסיבה שהתורה לא מצווה לברך על הנאותינו, שכן דבר זה פשוט ומובן.

התורה מחנכת אותנו בהזדמנויות רבות להכיר טובה – משה רבינו הינו סמל מיוחד להכרת הטוב, הוא מכיר טובה לא רק לבני אדם הסובבים אותו אלא אפילו לדומם, אינו מכה ביאור משום שמכיר לו טובה על שהציל אותו בלידתו כשהיה בתיבה וכן אינו מכה בעפר במכת כינים מפני שמכיר טובה לעפר, אשר בו הטמין את המצרי שהרג.

מטרת הברכות הינה להודות להקב"ה על כל הטוב שמספיע עלינו ולהכיר לו תודה, לכן מובן מדוע דקדקו כל כך חז"ל בדיני ברכות עד שתקנו ברכה מיוחדת לכל סוג של הנאה ודייקו בשיעור החייב בברכה אחרונה, כדי שעל כל הנאה והנאה תינתן הודאה לה' באופן המשובח והנאה ביותר.

לפניכם חוברת ללימוד הלכות ומושגי ברכות, למדו היטב לקראת חידון שנקיים בבית הספר, פרטים בהמשך.

ברצוני להודות למורה שירה דהן, על עיצוב החוברת בטוב טעם ובמאור פנים, כבחוברת חנוכה. כמו כן תודתי למנהלת בית הספר, שרונה שם טוב על האפשרות להעצמת לימודי הקודש והדפסת החוברת לכלל התלמידים בהדפסה צבעונית כבחבורות הקודמות, ישלם ה' פעלון.

ואחרון חביב, תודה לידידי ורעי הרב יוסי יהודה על שיתוף הפעולה המוחלט בהעצמת הקודש בבית הספר.

בהצלחה רבה
הרב ארנון אהרוני

הקדמה להלכות ברכות

ברכה

לחילה "ברוך" שתי משמעויות:

תודה - אנו מודים להקב"ה על המצוות והשפע שמשפיע עלינו.
שפע - בברכה אנו למעשה אומרים לה': אתה ברוך, מחך כל הברכה, כל השפע והטוב.

אסור לאדם ליהנות מן העולם הזה ללא ברכה. והנהנה מן העולם בלא ברכה, כאילו נהנה מדבר ששייך למקדש (שאסור לאדם להשתמש ממנו להנאת עצמו). כי כל העולם של ה' - ורק אחרי שמברכים לה' (מודים לו וזוכרים שהכל ממנו), מותר ליהנות ממנו שברא בו.

מי תיקן את נוסח הברכות?

אנשי כנסת הגדולה תיקנו את נוסח התפילות והברכות, לכן אין ראוי לשנות את נוסח הברכות ולא להוסיף עליהם.

הכרת הטוב בברכה

כשאנו מברכים את ה', אנו קונים בנפשנו את מידת הכרת הטוב, מידת הכרת הטוב נרכשת כשאנו מתרגלים להודות להקב"ה על הטוב שמשפיע עלינו ומתוך כך אנו משרישים בלבנו הכרת הטוב לזולת, כשחבר מעניק לנו או מסייע לנו אנו מרגישים צורך להכיר טובה ולהודות לו על כך.

חתיכת הזכרים:

הקדמה להלכות ברכות

כללים בהלכות ברכות

א. כוונה

לפני שמברכים יש לדעת מהו נוסח הברכה ועל מה אנו מברכים, לכן יש להתרכז ולחשוב על פירוש הברכה אותה אנו מברכים ולהזכיר שם ה' בכבוד וברצינות.

ב. אופן הברכה

אין להתעסק בשום דבר בזמן התפילה והברכה, וכן הפה צריך להיות נקי מלכלוך או אוכל, לכן אין לברך כשיש בפה חסטיק או מאכל אחר, אלא הפה צריך להיות ריק, כשם שאין זה מכובד לעמוד לפני אדם מכובד ולדבר אתו כשיש לנו בפה חסטיק או מאכל אחר.

ג. דיבור באמצע הברכה ולאחר הברכה

אין להפסיק באמצע הברכה, ולכן אם חישהו שואל אותנו שאלה באמצע הברכה, אין להשיב לו עד שנסיים את הברכה ונטעם מהדבר שברכנו עליו. לדוגמא אם ברכנו על תפוח ובאמצע הברכה חבר שואל אותנו שאלה, אין להשיב לו עד שנסיים את הברכה ונאכל מעט מהתפוח.

ד. ברכה לבטלה

ברכה לבטלה היא ברכה שמברכים על דבר שאין זו הברכה המתאימה לו וכן כשמברכים על מצוה או מאכל ואין טועמים ממנו כלל. דוגמאות: 1. המברך בורא פרי העץ על כוס חים, הרי זו ברכה לבטלה משום שאין זו הברכה הראויה לכוס חים. 2. המברך המוציא לחם מן הארץ ואינו אוכל לחם, הרי זו ברכה לבטלה שהרי ברך על מאכל ולא אכל ממנו. לכן חשוב מאוד לברך מהי הברכה הראויה למאכל בכדי שלא נטעה ונברך ברכה לבטלה.

הקדמה להלכות ברכות

כללים בהלכות ברכות

ה. ספק ברכות

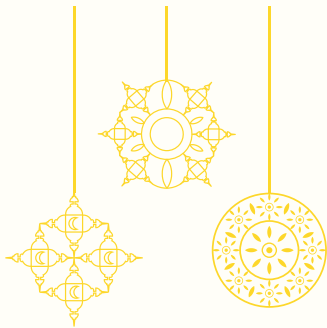
כשאדם מסופק אם ברך או לא, יש כלל הלכתי הקובע "ספק ברכות להקל", כלומר כשאדם מסופק אם ברך אינו מברך שוב. ורק בברכת המזון שחיובה מהתורה יברך במקרה של ספק. לדוגמא מי שאכל תפוח ואינו זוכר אם ברך לאחר האכילה ברכת "בורא נפשות" לא יברך משום הספק, אך הסועד ואוכל לחם ואינו זוכר אם ברך, יברך את השלוש ברכות הראשונות, כיון שחיובם מהתורה והכלל של "ספק ברכות להקל" הינו רק בברכות מדרבנן.

ו. מברך ועובר לעשייתו

זהו כלל הקובע שמיד לאחר הברכה יש לקיים את המצוה עליה ברכנו או לטעום מהדבר עליו ברכנו. לדוגמא – לאחר שמברכים "להתעטף בציצית" יש להתעטף בציצית ולא להמתין. מי שברך "בורא פרי האדמה" על חלפון צריך לטעום ממנו מיד לאחר הברכה ללא הפסקה.

חתיפת הוכים: _____

הקדמה להלכות ברכות

סוגי הברכות

א. ברכות המצווה

א. אנו שמחים שה' נתן לנו מצוות, וברכת המצוות הן ברכות שאנו מברכים לפני קיום המצוות, ברכות אלו מתחילות במילים: "ברוך... אשר קידשנו (קידש אותנו) במצוותיו".
דוגמאות: ברכת ציצית, נטילת ידיים, נרות חנוכה, תקיעת שופר וכדו'.

ב. ברכות הנהנין

א. אלו ברכות שמברכים לפני ואחרי הנאה שיש לנו ממאכל, משקה וריח.
דוגמאות: "בורא פרי העץ", "בורא פרי האדמה", "בורא מיני בשמים".

ג. ברכות השבח וההודאה

א. אלה ברכות שמשבחים את ה' על דברים טובים ומיוחדים שסידר בעולם.
דוגמאות: בברכות השחר (ברכות שמברכים בבקר): "פוקח עיוורים" (על זה שאנחנו רואים) וכדו'.
ברכות השבח הם גם ברכות שמודים לה' על דברים שקרו, כמו: מי שקנה בגד חדש, מברך "שהחינו".
גם "ברכות הראיה" נכללות בזה. למשל: מי שרואה את הים הגדול מברך "ברוך... שעשה את הים הגדול", מי שרואה ברק מברך: "עושה מעשה בראשית", שומע רעם: "שכחו וגבורתו מלא עולם".

חתימת הורים: _____

The background features a central white star with a yellow and orange flame-like shape at its top. This star is surrounded by a ring of yellow and blue geometric shapes, which are further surrounded by a larger ring of blue dots of varying sizes. The entire design is set against a light beige background.

ברכת המצוות

ברכת המצוות הן ברכות שאנו מברכים לפני קיום מצוות.

נוסח הברכה

לכל הברכות יש פתיחה אחידה "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם..."
 בברכות הנהנין לאחר פתיחה זו אנו מיד מברכים את הברכה.
 כמו לדוגמא: "ברוך אתה... מלך העולם - בורא פרי העץ".
 ואולם לברכת המצוות יש תוספת "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו...." ורק
 לאחר מכן אומרים את הברכה על המצווה אותה אנו עומדים לקיים.
 לדוגמא: "ברוך אתה ... אשר קדשנו במצוותיו וציוונו על נטילת ידיים".

הכלל לגבי נוסח הברכה

בחלק מהברכות הנוסח הוא "על" כמו לדוגמא - על נטילת ידיים, על
 נטילת לולב ועוד.
 ובחלק הנוסח הוא "ל..." כמו לדוגמא "להתעטף בציצית", "לישב בסוכה".
 רבינו תם נתן לכך כלל: כל מצווה שלא נגמרת מיד אלא מתמשכת כמו
 ציצית, ותפילין הנוסח בה הוא "ל...."
 וכל מצווה שנגמרת מיד ואינו מתמשכת, כמו נטילת ידיים, הנוסח הוא
 "על..."

מברך ועובר לעשייתו

כאמור ישנו כלל הלכתי, הקובע שיש לברך לפני קיום המצווה, כגון
 הדלקת נר חנוכה, שתחילה מברכים ולאחר מכן מדליקים, יש לכלל זה
 יוצאי דופן:

מקרים יוצאי דופן

להדליק נר של שבת

בהדלקת נרות שבת התעוררה שאלה חתי יש לברך, האם לפני הדלקת הנרות כמו בכל המצוות, או שזהו מקרה מיוחד שבו יש להדליק ורק לאחר מכן לברך, מפני שבברכה מקבלים שבת, ולא תהיה אפשרות להדליק את הנרות לאחר הברכה.

להלכה יש בכך מנהגים שונים:

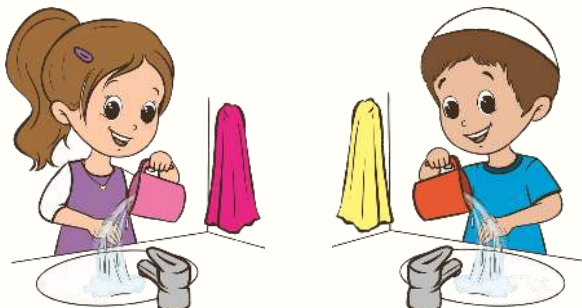
קהילות בני אשכנז וחלק מבני עדות המזרח נוהגים להדליק את הנרות ורק לאחר מכן לברך, מפני שלדעתם בברכת "להדליק נר של שבת" מקבלים את קדושת השבת.

לשאר קהילות בני ספרד נוהגים לברך ולאחר מכן להדליק את הנרות כמו בשאר המצוות, מפני שלדעתם אין מקבלים שבת בברכת הדלקת הנרות.

נטילת ידיים

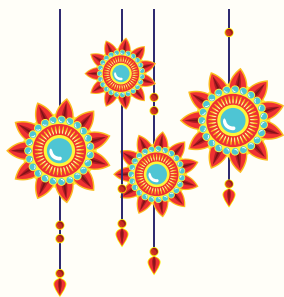
גם בברכת נטילת ידיים התעוררה בעיה, שהרי לפעמים הידיים אינן נקיות ואין אפשרות לברך כשהידיים אינן נקיות, ולכן במקרה זה נוהגים לטוול את הידיים תחילה ורק לאחר מכן לברך, אלא שבמקרה זה יש להקפיד לנגב את הידיים רק לאחר הברכה, ובכך יתקיים הכלל מברך ועובר לעשייתו, מפני שהניגוב הוא חלק ממעשה מצוות הנטילה.

חתיכת הורים: _____

ברכות הנהנין

ברכות ראשונות

א. ברכת המוציא

הפת (לחם) – ברכתה "המוציא לחם מן הארץ".
על פת שמכינים באחד מחמשת מיני דגן: חיטה, שעורה, שכולת שועל,
שיפון וכוסמין, מברכים המוציא לחם מן הארץ.

התנאים לברכת המוציא

בכדי שמאכל העשוי מחמשת מיני דגן יחשב ללחם, צריך שיתקיימו בו
התנאים הבאים:

א. נעשה מקמח (מחמשת מיני דגן) ומים.

ב. נאפה בתנור.

ג. מרקם רך.

ד. אינו מתוק.

אם לא מתקיים אחד מהתנאים הללו, אין לברך ברכת "המוציא", וברכתם
תתבאר בהמשך.

מאכלים הבאים בתוך הסעודה

ברכת המוציא "לחם מן הארץ" פוטרת את כל המאכלים והמשקים
שמוגשים בתוך הסעודה.

הסיבה שלא מברכים עליהם היא משום שהם טפלים לפת ותפקידם
"ללפת את הפת" – כלומר הם באים לתת טעם בפת. כגון: סלטים, אורז
עוף וכדו' ולכן אין מברכם עליהם בנפרד, אלא הם נפטרים בברכת הפת.

ברכות ראשונות

שתיית יין בתוך הסעודה

השותה יין בתוך סעודתו, צריך לברך עליו ואין הוא נמטר בברכת הפת, חשום שליין יש חשיבות עצמאית ואינו נמטר בברכת המוציא.

קינוחים בסוף הסעודה

מעמים רבות נוהגים להגיש קינוחים בסוף הסעודה לפני ברכת המזון, כגון פירות, עוגות גלילות וכדו', יש לברך עליהם ואינם נמטרים בברכת "המוציא", חשום שאין דרך "ללפת בהם את הפת". יש לציין שלדעת הרב עובדיה שני דברים הם יוצאים מהכלל למרות שהם חוגשים כקינוח: עוגה - חשום שהיא דומה לפת ונמטרת בברכת ה"המוציא". וגלידה - שהיא דומה למשקה, שהרי לאחר זמן היא נמסה והופכת להיות נוזלית, ואין מברכים על משקאות בסעודה.

חתימת הוכים: _____

ב. ברכת מזונות

תבטיל או מאפה העשוי מחמשת מיני דגן, אשר מתקיים בו אחד מהתנאים הבאים, מברכים עליו ברכת "מזונות", מאפה זה מכונה "פת הבאה בכיסנין" ונאמרו שלושה פירושים עיקריים לחילה "כיסנין":

א. מאפה יבש ופריך – דוגמאות: ביסלי, בייגלה, קרקר, שקדי מרק, ביסקויט וכדומה.

ב. מאפה שלשו את הבצק שלו עם אחד מהדברים הבאים: חלב, דבש, שמן, מיץ פירות, והטעם מורגש במאפה. דוגמאות: חלואח, עוגות ועוד.

ג. מאפה שיש לו חילוי פנימי – דוגמאות: בורקס, בלינצ'ס, קובה ועוד.

ג. בורא פרי הגפן

ליין ישנו מעמד מיוחד ונקבעה לו ברכה מיוחדת – "בורא פרי הגפן". בתנאים מסוימים מברכים עליו ברכת הטוב והמטיב.

ד. ברכת העץ והאדמה

דברים שצומחים באדמה על חלקם מברכים "בורא פרי העץ" ועל חלקם מברכים "בורא פרי האדמה" ועל חלקם מברכים "שהכל".

ההבדל בין פירות העץ לפירות האדמה הוא:

שפירות העץ גדלים באילן שגזעו וענפיו נשארים קיימים, גם לאחר לקיטת הפירות, וחוזרים ומוציאים פירות בשנה הבאה כגון עץ תפוחים, אגסים וכדו'.

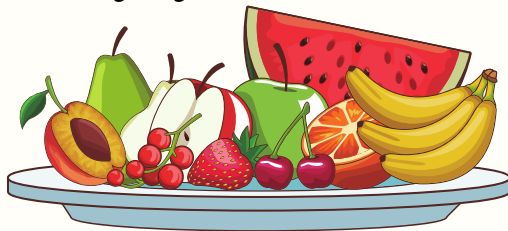
בפירות האדמה ישנם שני סוגים:

א. מיני ירק ועשב הצומחים מתחת לאדמה ולא מגזע או גבעול כגון צנון, תפוח אדמה, שום וכדו'.

ב. ירקות הגדלים מגבעול שעל פני הקרקע אבל צריך לזרועם כל שנה מחדש, מפני שהשורש שלהם מתייבש ואינו מתקיים לאחר לקיטתם, או שהגבעול מתקיים, אך מוציא בשנה הבאה פירות גרועים.

כמהין ופטירות, אף על פי שהן גדלים מלחלוחית הארץ, יניקתן אינה מן הארץ אלא מן האוויר, ולכן אינן נקראים פרי האדמה ומברכים עליהם "שהכל", כמו כן נבטים יניקתם מהמים ולכן ברכתם "שהכל".

חתיכת הוצ'ים: _____

ה. ברכת שהכל

על דבר שאין גידולו מן הארץ, מברכים "שהכל נהיה בדברו", כמו לדוגמא ביצים, עוף ובשר.

גם על דבר שעבר עיבוד עד שלא ניכר ממה הוא עשוי, מברכים "שהכל". דוגמה לחוצר כזה היא נוגט אגוזים, שלא ניכרת בו צורתו הראשונית של האגוז.

על כל אכילה להנאה יש לברך, כגון מי שצמא ורוצה לשתות מים, מברך "שהכל" לפני ששותה מים,

אולם אם שותה סירופ חר לצורך רפואה, או ששותה מים כדי שיוכל לשתות כדור (טבליות) לרפואה אין לו לברך כיון שאינו נהנה מכך, אך אם הסירופ טעים לחיך יש לברך עליו.

ברכות אחרונות

ברכה אחרונה

לאחר אכילת מאכל או שתיית משקה, יש לברך "ברכה אחרונה" ולהודות להקב"ה, בתנאי שאוכלים או שותים כמות חשובה (כזית - 28 גרם), עומת זאת ברכה ראשונה מברכים על כל כמות, ואפילו מועטת מאוד.

א. בורא נפשות רבות

ברכת בורא נפשות הינה ברכה אחרונה אותה מברכים אם אכל "כזית בכדי אכילת פרס" (כלומר 28 גר' ב-4 דקות) מפירות האילן (חוץ משבעת המינים), או ירקות, או כל דבר שאין גידולו מן הקרקע, או שטתה רביעית משקה בבת אחת (חוץ מיין).

ב. ברכת מעין שלש

ברכת מעין שלוש הינה ברכה אחרונה אותה מברכים על אכילת כזית (28 גרס) באחד המקרים הבאים:

א. אכילת מאכלים שברכתם הראשונה היא מזונות (חוץ מאורז שברכתו האחרונה היא בורא נפשות ולגבי אורז הסימן לזכירה אמ"ן - אורז, מזונות, נפשות).

ב. אכילת פירות חשבעת המינים.

ג. שתיית רביעית (כ 86 גרס) יין בבת אחת.
יש לברך ברכה זו בישיבה ולא בעמידה.

מדוע נקראת "מעין שלש"

ברכה זו נקראת מעין שלוש כיון שנכלל בה מעין (כחו) שלוש הברכות של ברכת המזון:

על המחיה ועל הכלכלה - מעין ברכת הזן.

על ארץ חמדה טובה - מעין ברכת הארץ.

רחם ה' אלהינו - מעין ברכת בונה ירושלים.

ואע"פ שיש בה גם כן כי אתה ה' טוב ומטיב לכל, כנגד ברכת הטוב והמטיב, לא חשבוה, מפני שהיא מדרבנן, ועיקר ברכת המזון כולל רק שלוש ברכות מדאורייתא.

צידוף מאכלים לחיוב ברכת מעין שלש

כדי להתחייב בברכה זו יש לאכול שיעור כזית – מחזונות, או מפירות שבעת המינים או רביעית יין ואין מצרפים חצי שיעור מחזונות לחצי שיעור מפירות שבעת המינים, כלומר יש לאכול כזית מחיני מזונות או כזית משבעת המינים או רביעית חיין.

לכן מי שאכל 15 גרם עוגות ו-15 גרם מפירות שבעת המינים, אינו מברך ברכת מעין שלוש כיון שלא אכל שיעור כזית מכל סוג בפני עצמו. אולם אם אכל 15 גרם מעוגת שמרים ו-15 גרם מעוגת שוקולד הם מצטרפים לשיעור כזית וחייב לברך ברכת מעין שלוש כיון ששניהם מזונות והם כן מצטרפים וכן אם אכל 10 גרם ענבים ו-20 גרם רימונים חייב לברך ברכה אחרונה כיון שאכל שיעור כזית משבעת המינים.

ג. ברכת המזון

ברכת המזון היא ברכה אחרונה שנצטוונו עליה מן התורה בפסוק: "ואכלת ושבעת וברכת את ד' אלוהיך" (דברים ח', י').

כשאוכלים כזית לחם יש לברך ברכת המזון. ברכה זו מחולקת לארבעה חלקים:

1. ברכת הזן – הודאה והכרה שהקב"ה הוא שנותן מזון לכל ברואיו.
2. ברכת הארץ – הודאה לקב"ה על הארץ, ועל נתינת התורה והמצוות.
3. ברכת בונה ירושלים – תפילה על בניין ירושלים, בית המקדש ומלכות דוד. הברכה כוללת גם בקשה לפרנסה טובה, ומוסיפים לה תוספות מיוחדות בשבת ומועד.
4. ברכת הטוב והמטיב – הודאה לקב"ה על הטובה שעשה עם הרוגי בית"ר שניתנו לקבורה ושלא הסריחו גופותיהם.

ברכת הטוב והמטיב

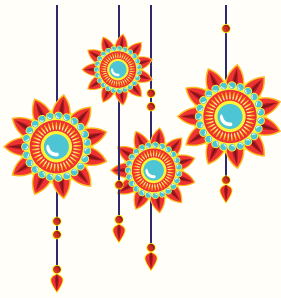
לפני כאלפיים שנה הטילו הרומאים, בהנהגת הקיסר הרשע אדרינוס
 מצור על עיר גדולה בשם ביתר, בה חיו אלפים ורבות ישראל.
 לאחר שלוש שנים וחצי ביוק תשעה באב נלכדה העיר והרלו הרומאים
 את כל יושבי העיר. אדרינוס לא הסכים לקבורתם, אלא קיבצו והשכיבו
 בשטח גדול, כדי שיתענג תמיד למראה הגבורים האתנים.
 לאחר זמן בא אלך אחר והתיר לקבורתם.
 ביום ט"ו באב נאספו כל ישראל לסייע בקבורת האתנים, וקבעו חכמים
 את ברכת "הטוב והמטיב" על שני ניסים שנעשו להרוגים, הטוב -
 שהאלך המדש התיר לקבורתם. והמטיב - על כך שעד יום קבורתם לא
 הסריחו לופותיהם.

שלוש הברכות הראשונות שבברכת המזון, חיובם מהתורה ואלו הברכה
 האחרונה (הרביעית) חיובה מדברי חכמים.

חתיכת הורים: _____

מי תיקן כל אחת מהברכות?

ברכת הזן - נתקנה על ידי חשה רבינו, בעת שירד החן, עליו מסופר בתורה.

ברכת הארץ - נתקנה על ידי יהושע בן נון עם כיבוש ארץ ישראל.

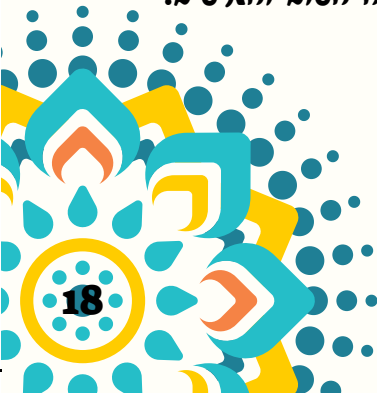
ברכת בונה ירושלים - נתקנה על ידי דוד ושלמה, דוד המלך התקין את חלקה הראשון של ברכת בונה ירושלים, וזבנו שלמה התקין את חלקה השני, לאחר שבנה את בית המקדש הראשון.

ברכת הטוב והמטיב - נתקנה על ידי חכמי המשנה לאחר חרד בר כוכבא. כתפילת הודיה ושבת, על כך שגופותיהם של הרוגי ביתר, נתנו לקבורה ולא העלו סירחון וריקבון על אף שקבורתם הושתתה.

תקנת ברכות המזון

אמר רב נחמן: אשה תקן לישראל ברכת הנן, בשעה שירד להק אן. יהושע תקן להק ברכת הארץ, כיון שנכנסו לארץ. דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים: דוד תקן "על ישראל עמר ועל ירושלים עירך ושלמה תקן "על הבית הגדול והקדוש". הטוב והאיטיב ביבנה תקנוה - כנגד הרוגי ביתר. דאמר רב אטנא, אותו היוק שניתנו הרוגי ביתר לקבורה, תקנו ביבנה הטוב והאיטיב. (אסכת ברכות).

חתיכת הורים: _____

הוספות מיוחדות לברכת המזון

ישנן מספר הוספות לברכת המזון במועדים שונים:

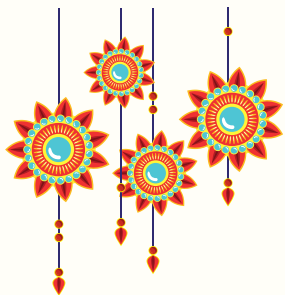
- **רצה והחליצנו** - בשבת נוספה לברכת "בונה ירושלים" בין פסקת "רחם נא" לבין "ובנה ירושלים", ברכה הפותחת במילים: "רצה והחליצנו".
- **יעלה ויבוא** - תוספת לברכת בונה ירושלים, במועדים הבאים: ראש חודש, פסח (חג המצות), שבועות, סוכות, שמחת תורה (שמיני עצרת), ראש השנה (מכונה בנוסח התפילה - יום הזיכרון). וכן ביום כיפור למי שנאסר עליו להתענות.
- **על הניסים** - תוספת לברכת הארץ הנאמרת בחנוכה ובפורים.
- **ברכת האורח** - תוספת שאומרים אורחים, ובה הם מברכים את בעלי הבית.

זימון

חובת הזימון חלה בסעודה שבה סעדו לפחות שלושה גברים, שהם בני מצווה. הזימון הוא קריאה של אחד הסועדים לחבריו, לברך עמו בצוותא "נברך (את) שאכלנו משלו", ותשובתם "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו". כאשר הסועדים הם עשרה או יותר, חובה להזכיר את שם ה' בברכת הזימון. ולכן הפניה היא "נברך אלוקינו שאכלנו משלו", והתשובה בהתאם "ברוך אלוקינו" וכו'.

חתימת הוכים:

דין קדימה בברכות

א. הסדר הבסיסי - מג"ע א"ש

כשמגישים מספר מאכלים (ללא לחם), ההלכה קובעת על איזה מאכל יברך תחילה, ועל מה יברך אחר כך.
 סדר הקדימה הבסיסי הוא:
מזונות - מאפים שנעשו מחמשת מיני דגן.
גפן - ברכה על יין.
עץ - ברכה על פירות.
אדמה - ברכה על ירקות ופרי אדמה.
שהכל - ברכה על מאכלים שאין גידולם מהארץ.
 כלומר, תחילה יש לברך על מאכל שברכתו "בורא מיני מזונות", אחר כך על מאכל שברכתו "בורא פרי הגפן", אחר כך על מאכל שברכתו "בורא פרי העץ" ואז "בורא פרי האדמה" ו"שהכל נהיה בדברו".
 את הסדר קל לזכור בעזרת ראשי התיבות - מג"ע א"ש.

דוגמאות:

כשמונחים על השולחן עוגה ותפוח - יש לברך תחילה על העוגה ורק אחר כך על התפוח.
 כשמונח סלט פירות שיש בו תות, תפוח ותפוז - יש לברך תחילה ברכת בורא פרי העץ על התפוח והתפוז ולאחר מכן לברך אדמה על התות.

דין קדימה בברכות

ב. סדר קדימה בברכת בורא פרי העץ

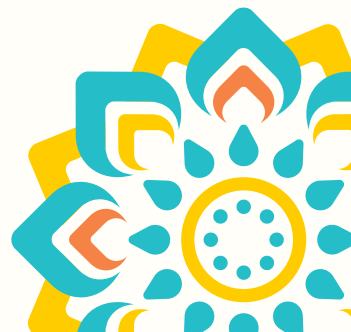
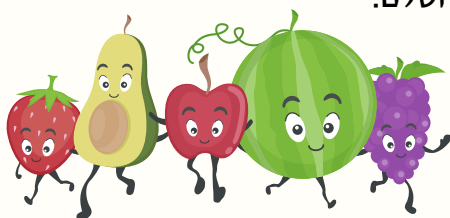
אם מעוניינים לאכול כמה פירות - כולל פירות שברכתן בורא פרי האדמה, ישנו סדר הלכתי הקובע על איזה פרי יש לברך תחילה. הסדר הוא: שבעה, חביב, שלם.

שבעה - פרי חטבעת המינים (ענבים, תאנים, רימונים, זיתים ותמרים) קודם לשאר פירות.

חביב - כשלא מונח לפניו פרי חטבעת המינים, יש לברך על מה שחביב עליו תחילה, לדוגמא אם מונח לפניו תפוח ותפוח, יש לברך על מה שאוהב יותר תחילה, למרות שרוצה לאכול חטניהם (לשיטות מסוימות פרי חביב קודם לשבעת המינים).

שלם - כשמונח לפני פרי שלם ופרי שחתוך לחתיכות, יש לברך על הפרי השלם, מפני שבכך יש לו חשיבות גדולה יותר. דוגמאות:

כשמונחים לפניו תפוחים שמאוד אוהב, ענבים ותפוז חצוי - יש לברך על הענבים ולפטור את שאר המינים, משום שהם חטבעת המינים. כשמונח לפניו תפוח שלם ותפוח חצוי - והוא מעוניין לאכול את כל התפוח וחציו, יש לברך על התפוח השלם.

דין קדימה בברכות

ג. סדר הקדימה בשבעת המינים

אם ישנו יותר מפרי אחד משבעת המינים, הסדר בין פירות אלו נקבע על פי המסוק בו הם מוזכרים בתורה: "ארץ חיתה ושעורה גפן תאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש" (דברים ח', ח'). ככל שהפרי המוזכר קרוב יותר למילה ארץ, שמופיעה במסוק פעמיים, כך הוא קודם. לכן הסדר הינו: זית, תמר, ענבים, תאנים ורימון. לדוגמא - כשמונחים - תמר ורימון יש לברך על התמר ולפטור את הרימון, למרות ששניהם משבעת המינים, מפני שהוא קרוב יותר למילר ארץ שבמסוק.

העיקר פוטר את הטפל

ישנו כלל בהלכות ברכות "כל שהוא עיקר ועמו טפלה, מברך על העיקר ופוטר את הטפלה", כלומר כשנמצאים שני סוגי מאכל מברכים רק על העיקר.

דוגמאות:

כשמונח בצלחת אורז ואפונה. האורז הוא העיקר והאפונה טפילה, ולכן יש לברך רק על האורז בלבד ולפטור את האפונה. כשמורחים אבוקדו על קרקר מברכים על הקרקר בלבד, כיון שהוא העיקר.

לאו דווקא כשמעורבים שני סוגי המאכל יחד, העיקר פוטר את הטפילה, אלא גם כשאוכלים את הטפל בפני עצמו, כגון שבידך על האורז בורא מיני מזונות ואכל ממנו, וכעת הוא בא לאכול רק מהאפונה, ללא אורז, גם כן אינו מברך על האפונה, כיוון שסוף סוף היא טפלה לאורז ונפטרה בברכתו.

The background features a central white star with a yellow and orange flame-like shape at its top. This star is surrounded by a ring of yellow and blue geometric shapes, which are further surrounded by a larger ring of blue dots of varying sizes. The entire design is set against a light beige background.

**ברכות
הטבח**

ברכות הטבח

ברכות הטבח הן ברכות שבהן אנו משבחים את הקב"ה על מעשיו וגדולתו, חכמים קבעו ברכות אלו על התפעלות אצל רוב בני האדם ממראה מסוים.

כמו כן הברכה נאמרת רק כאשר המברך לא ראה את הדבר המיוחד במשך שלושים הימים האחרונים.

בגלל הספק האם מראות מסוימים אכן מרגשים את רוב האנשים ולאור הכלל ספק ברכות להקל, חלק מברכות הראיה אינן נוהגות כלל בזמננו.

סוגי ברכות

א. ברכות שבכל יום

אלו ברכות על דברים שקורים לנו ביום יום, ואנו מודים לה' על נפלאות אלו, כגון: ברכות השחר, אשר יצר, ברכות התפילה.

ב. ברכות השמיעה והראייה

על תופעות טבע בלתי רגילות ישנם ברכות מיוחדות. כגון: הרואה ברק, הרים גבוהים מאוד, נהרות גדולים מאוד.

ג. על הניסים

אנו מודים לקב"ה על ניסים שעושה עמנו, אלו ברכות הודאה, ברכת הגומל, תפילת הדרך, ברכת שהחיינו, הטוב והמטיב.

א. ברכות שבכל יום

ברכות השחר

זהו שם כולל לכל הברכות שאנו מברכים ומודים לה' על החיים המתחדשים מדי יום, לפני התפילה. אנו מברכים ברכת "אשר יצר" ולאחר מכן סדרה של ברכות, מברכת "הנותן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה" ועד הברכה האחרונה שהיא "המעביר (חבלי) שנה מעיני ותנומה מעפעפי". ברכות אלו שייכות לקבוצת ברכות השבת, באמירתן אנו משבחים את הקב"ה על חסדיו עמנו בכל יום. לדוגמא – בברכת "פוקח עורים" אנו משבחים את ה' על מאור עינינו, בברכת זוקף כפופים – אנו משבחים את ה' על היכולת לקום בבוקר ולעמוד זקופים וללכת. וכן כל הברכות.

ברכת "אשר יצר"

נאמרת אחרי עשיית צרכים, בה אנו מודים לה' על קיומם של פתחים בגוף אשר דרכם ניתן להוציא הפרשות שאינן טובות לגוף, בנוסף לכך הברכה כוללת מליאה "ומפליא לעשות" – על חיבור הנשמה הרוחנית, עם הגוף הגשמי.

ברכת המפיל

זוהי ברכה שאומרים בכל לילה ב"קריאת שמע שעל המיטה", לפני שהולכים לישון. בברכה זו אנו משבחים את ה' על היכולת לישון, ומתפללים שנישן בשלום ובשלווה ונקום בבוקר לשלום.

ב. ברכת השמיעה והראיה

חכמים תקנו ברכות על תופעות טבע מיוחדות.

ברכת השמיעה

ברכה על הרעמים - לאחר שמיעת הרעמים תוך כדי דיבור (2-3 שניות) מברכים "שכוחו וגבורתו מלא עולם".

ברכת הראייה

בברכת האילנות - ימי ניסן תיקנו חכמים לברך ולהודות לה' על פריחת האילנות

"נוסח הברכה הוא "שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריית טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם".

ברכה על הקשת - אנו מודים לה' על אות הקשת שהבטיח שלא יביא לעולם מבול אף אם ישראל חלילה יחטאו ומברכים "זוכר הברית, נאמן בבריתו וקיים במאמרו".

ברכה על הברקים - כשרואים ברקים מטבחים את ה' ומברכים "עושה מעשה בראשית".

וכשרואים ברק וגם שומעים רעם בהפרש זמן קצר מאוד, מברכים ברכה אחת. ונחלקו מהי הברכה שמברכים על שניהם: האם "עושה מעשה בראשית" (משנ"ב) או "שכוחו וגבורתו מלא עולם" (ילקו"י). וכל אחד יעשה כמנהג רבותיו.

חתיכת הזכרים:

ג. ברכות על ניסים

ניסים כלליים לעם ישראל – כשרואים מקום שנעשו בו ניסים לישראל. כגון מעברות הירדן וחומות יריחו, מברך "שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה".

נס פרטי – כשרואים מקום שנעשה לאדם נס פרטי מברכים "שעשה לי נס במקום הזה" כגון אדם שניצל מתאונה, אם עובר במקום שנעשה לו נס, אחת לשלושים יום, מברך בשם ומלכות, ואם עובר שם בכל יום יברך שלא הזכרת שם ומלכות.

ברכת הגומל – ברכה זו נתקנה על ארבעה מצבים בהם ה' גמל (נתן) חיים, לאחר מצב של סכנה ונוסח הברכה הוא "ברוך אתה... העולם הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב" (ונתנו סימן לזכירה) – "וכל החיים יודוך סלה".

ח – חולה – מי שהיה חולה עד כדי שהיה חייב לשכב במיטתו מרוב חוליו.

י – ים – אנשים שהיו בהפלגה בספינה, ולדעת הרב עובדיה אף השוחה בים יברך.

י – יסורים – מי שהיה חבוש (אסיר) בבית האסירים, לאחר שחרורו מברך.

ס – מדבר – מי שהלך במדבר והגיע למקום ישוב, מברך על שיצא בשלום מהמדבר.

סכנות נוספות

יש מהפוסקים שאומרים שלא רק במקרים אלו יש לברך, אלא אלו דוגמאות שהיו מצויות בעבר, אך על כל סכנה שאדם ניצל ממנה מברך ברכת הגומל.

ויש חולקים ואומרים שרק בארבעה מקרים אלו יש לברך, וכל אחד יעשה כמנהג רבותיו.

טבלת ברכות

נערך ע"י הרב צבי אריס

מאכל	ברכה ראשונה	ברכה אחרונה
אֶבֶקְדוֹ	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
אֶבֶטִיחַ	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
אֶגֶז (הַמֶּלֶךְ)	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
אֶגֶס	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
אֶרֶז	בּוֹרֵא מִיְּנֵי מְזֻנּוֹת	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
אֶטְרִיּוֹת	בּוֹרֵא מִיְּנֵי מְזֻנּוֹת	מַעֲיֵן שְׁלֵט
אֶפּוֹנָה	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
אֶפְרֶסֶק	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
אֶרְטִיק	שֶׁהֵלַל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
אֶנְנֶס	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
אֶשְׁכּוּלִית	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת

טבלת ברכות

נערך ע"י הרב צבי אריס

מאכל	ברכה ראשונה	ברכה אחרונה
אֶתְרוֹג	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
בֶּטְטָה	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
בִּיגָלָה	בּוֹרֵא מִיְּנֵי מְזֻנּוֹת	מַעֲיֵן שֶׁלֶשׁ
בִּנְנָה	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
בֶּצֶל	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
בֶּשֶׂר	שֶׁהַלֵּל נֶהְיָה בְּדִבְרוֹ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
גְּבִינָה	שֶׁהַלֵּל נֶהְיָה בְּדִבְרוֹ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
גֶּזֶר	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
גְּלִידָה	שֶׁהַלֵּל נֶהְיָה בְּדִבְרוֹ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
דָּג	שֶׁהַלֵּל נֶהְיָה בְּדִבְרוֹ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
דְּבִדְבָן	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת

טבלת ברכות

נערך ע"י הרב צבי אריס

מאכל	ברכה ראשונה	ברכה אחרונה
דלעת	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
ופלילים	בּוֹרֵא חֵינֵי מְזֻנּוֹת	חַיֵּין שְׁלֵשׁ
זית	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	חַיֵּין שְׁלֵשׁ
חביתה	שֶׁהֲלַל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
חלב	שֶׁהֲלַל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
חסה	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
טונה	שֶׁהֲלַל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
זין	בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן	חַיֵּין שְׁלֵשׁ
כפתאות (קניידלך)	בּוֹרֵא חֵינֵי מְזֻנּוֹת	חַיֵּין שְׁלֵשׁ
כרוב	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
חיץ עגבים	בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן	חַיֵּין שְׁלֵשׁ

טבלת ברכות

נערך ע"י הרב צבי אריס

מאכל	ברכה ראשונה	ברכה אחרונה
חֶסֶד־שֶׁט	בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
חֶלֶפֶסוֹן חֶמוֹץ	בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
חֲנֹג	בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
סֶבֶרֶס	בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
סָכַר	שֶׁה־לֵּל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
סַמְגָנִיָּה	בּוֹרֵא חֵינֵי חַזוֹנוֹת	חֵעִין שֶׁלֶשׁ
עֲגֻבְנִיָּה	בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
עוֹגָה	בּוֹרֵא חֵינֵי חַזוֹנוֹת	חֵעִין שֶׁלֶשׁ
עוֹגִיָּה	בּוֹרֵא חֵינֵי חַזוֹנוֹת	חֵעִין שֶׁלֶשׁ
עוֹף	שֶׁה־לֵּל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת
פּוֹפְקוֹרֵן	בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נֶפְשׁוֹת

טבלת ברכות

נערך ע"י הרב צבי אריס

מאכל	ברכה ראשונה	ברכה אחרונה
מטריה	שְׁהַלֵּל נְהִיָּה בְּדַבְּרוֹ	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
פיסטוק	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
פלפל	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
פתיתים	בּוֹרֵא מִיְּנֵי מְזֻנּוֹת	מַעֲיֵן שְׁלֹשׁ
צמוקים	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	מַעֲיֵן שְׁלֹשׁ
קוסקוס	בּוֹרֵא מִיְּנֵי מְזֻנּוֹת	מַעֲיֵן שְׁלֹשׁ
קשואים	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
קלמנטנה	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
קרמבו	שְׁהַלֵּל נְהִיָּה בְּדַבְּרוֹ וְאִם מספיד את העוגיה מְזֻנּוֹת עַל הָעוּגִיָּה	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
קשיו	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
רמון	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	מַעֲיֵן שְׁלֹשׁ

טבלת ברכות

נערך ע"י הרב צבי אריס

מאכל	ברכה ראשונה	ברכה אחרונה
רסק תפוח אדמה (פירה)	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
שוקולד	שֶׁהֲלַל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
שזיף	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
שניצל	שֶׁהֲלַל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
שקדי מרק	בּוֹרֵא מִיְּנֵי מְזֻנּוֹת	מַעֲיֵן שְׁלֹשׁ
תאנים	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	מַעֲיֵן שְׁלֹשׁ
תות שדה	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
תירס	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
תמר	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	מַעֲיֵן שְׁלֹשׁ
תפוח אדמה	בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
תפוח	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת
תפוז	בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ	בּוֹרֵא נִפְשׁוֹת

הלימוד בחוברת מוקדש לכפואת:

משה בן שרה
חנה בת סולטנה
יעקב בן רבקה
אהובה מזל בת רחל
מור שלום בן רונית
רונית בת בתיה

לזוג הגון:

מיכאל רענן בן חנה
שלומי בן אהובה מזל
צפורה בת דלי אסתר
שירה בת אשר ורונית
חיה בת אהובה
מרב בת רויה
מזל בת נעמי
לבנת בת ג'קלין
מרב לאה בת אביבה דבורה ושלמה גדליה
אלישבע אפרת בת ראובן וחנה רבקה

